

**Univerzita Karlova**  
**Husitská teologická fakulta**

**Bakalářská práce**

**Praha 2010**

**Eva Barvínková**

**Univerzita Karlova**  
**Husitská teologická fakulta**

**Bakalářská práce**

**Sociální spravedlnost z pohledu nástrojů sociální politiky**  
**Social justice from the perspective of social policy instruments**

**Vedoucí práce:**

**prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc .**

**Autorka:**

**Eva Barvínková**

**2010**

## Anotace

Bakalářská práce „Sociální spravedlnost z pohledu nástrojů sociální politiky“ pojednává o pojmu spravedlnost, respektive sociální spravedlnost jako takovém, dále nabízí pohled na pojetí sociálního státu a jeho cíle. V kontextu pak navazuje sociální politika, její funkce, principy a nástroje, s jejichž pomocí se v závěru budu moci a pokusit se zhodnotit, zda je sociální systém v ČR spravedlivý. V další části se zabývám ohroženými skupinami obyvatel, pojmem chudoba, zde zkoumám jak příčiny, tak důsledky. Navazuje část popisu sociálních služeb, které jsou v České republice poskytována a v závěru hodnotím systém jako celek. V práci si vypomáhám příklady ze života a svými znalostmi z oblasti sociální práce, stejně jako ze svého půlročního pobytu v Ugandě, kde jsem působila jako učitelka anglického jazyka na střední škole.

## Klíčová slova

Sociální spravedlnost, sociální stát, sociální politika, ohrožené skupiny obyvatel, chudoba a sociální služby

## Annotation

Thesis „Social justice in terms of social policy instruments“ discusses the concept of justice respectively social justice, offers view into the concept of the welfare state and its goals. In the preview context follows social policy, its functions, principles, which help me at the end to evaluate, if the social system in the Czech Republic is fair. The next section deals with vulnerable groups of population, the concept of poverty, explores both the causes and consequences. Follows a description of the social services that are provided in the Czech Republic and finally evaluate the system as a complex. In the thesis I help myself out with the examples from life and with my knowledges from social work, as well as from my six-month stay in Uganda, where I worked as a teacher of English in high schools.

## Keywords

Social justice, welfare state, social policy, vulnerable groups, poverty, social services

## PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych zde poděkovala všem, kteří mi zapůjčili potřebnou literaturu nebo mě jakkoli podpořili při psaní této bakalářské práce. Zejména děkuji mé vedoucí prof. PhDr. Beátě Krahulcové, CSc., která mi pomohla s výběrem tématu a s níž jsem měla možnost konzultovat podrobně náplň práce a citovanou literaturu.

## PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem svou práci napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.  
Souhlasím se zapůjčováním práce.

V Praze dne 5. dubna 2009

Eva Barvínková

## **Obsah**

### **ÚVOD**

#### **1. Sociální spravedlnost – definice**

1.1 Přístup z hlediska lidských práv

1.2 Přístup Johna Rawlse z hlediska teorie smlouvy

1.2.1 Sociálně spravedlivé společenství založené na demokratické ústavě.

1.2.2 Nerovnosti jsou legitimní, jen když prospívají společnosti a hlavně těm, kdo jsou v nejnevýhodnějším postavení.

1.2.3 Přerozdělování zdrojů je omezeno zásadou úspornosti s ohledem na budoucí generace.

1.2.4 Rovnost šancí

1.3 Sociální spravedlnost a společné dobro

1.4 Roviny realizace

1.5 Princip subsidiarity

1.6. Princip demokracie

#### **2. Stát - definice**

2.1 Sociální stát – definice

2. 2 Cíle sociálního státu

2.2.1 Sociální jistota a bezpečí

2.2.2 Sociální suverenita a důstojnost člověka

2.2.3 Blahobyt občanů

2.2.4 Snížení sociální nerovnosti a vyšší sociální spravedlnost

2.2.5 Standardní úroveň veřejných sociálních služeb

2.2.6 Emancipace osobního a společenského života

## 2.2.7 Legitimace společenského systému

### **3. Sociální politika**

#### 3.1 Aktéři sociální politiky

#### 3.2 Funkce sociální politiky

##### *3.2.1 Ochranná*

##### *3.2.2 Redistribuční*

##### *3.2.3 Aktivizační*

##### *3.2.4 Preventivní*

##### *3.2.5 Homogenizační*

#### 3.3 Principy sociální politiky

##### 3.3.1 Princip univerzality

##### 3.3.2 Princip solidarity

##### 3.3.3 Princip subsidiarity

##### 3.3.4 Princip zásluhovosti

##### 3.3.5 Princip participace

#### 3.4 Nástroje sociální politiky v ČR

##### 3.4.1 Právní řád

##### 3.4.2 Ekonomické nástroje

##### 3.4.3 Nátlakové akce

##### 3.4.4 Sociální programy

##### 3.4.5 Média

##### 3.4.6 Organizační struktury

##### 3.4.7 Aplikační nástroje

## **4. Ohrožené skupiny obyvatel, aneb ke komu nástroje sociální politiky směřují nejvíce**

### 4. 1 Vládní koncepce romské integrace

4. 1. 1. Realizační plán koncepce romské integrace

4. 1. 2 Agentura pro sociální začleňování

4. 1. 2. 1 Dosavadní vývoj a zhodnocení činnosti

## **5. Chudoba**

### 5.1 Dimenze chudoby

5. 1. 1. Absolutní x relativní

5. 1. 2. Latentní x skrytá

5. 1. 3. Objektivní x subjektivní

5. 1. 4. Chudoba stará x nová x moderní

5. 1. 5. Chudoba jako volba

### 5. 2 Příčiny chudoby

5. 2. 1. Vnější příčiny

5. 2. 2. Vnitřní příčiny

### 5. 3 Nejčastější důsledky chudoby

### 5. 4 Bludný kruh chudoby

### 5. 5 Měření chudoby

5. 5. 1 Měření chudoby v kontextu příjmů

5. 5. 2 Měření chudoby v kontextu spotřeby a výdajů

## **6. Sociální pomoc**

### **6. 1 Dávky a služby**

6. 1. 1 Státní sociální podpora



- 6. 1. 2 Pomoc v hmotné nouzi
- 6. 1. 3 Dávky sociální péče pro osoby se zdravotním postižením
- 6. 1. 4 Systém důchodového pojištění a dávky
- 6. 1. 5 Systém nemocenského pojištění a dávky
- 6. 1. 6 Sociální služby

## **Závěr**

## **Seznam literatury**

# Úvod

Téma sociální spravedlnost z pohledu nástrojů sociální politiky jsem si zvolila proto, že je mi blízké a tato problematika je velmi aktuální jak v České republice, tak ve světě. Navíc mě zajímá chudoba, rozvojové země a také o těchto problémech učím na středních školách v rámci projektu rozvojového vzdělávání v humanitární organizaci Adra.

Sociální spravedlnost je navíc téma, se kterým se potýkáme každý den, při pohledu na staré lidi, bezdomovce a v kontrastu s tím na lidi jezdící přepychovými vozy. Nutně si tedy pokládáme otázky typu, čím si člověk zasloužil svou pozici ve společnosti, do jaké míry je ovlivnitelná a zda je naše společnost nastavená správně. Jak zmíním níže, měla jsem možnost působit půl roku v roce 2007 v Ugandě jako učitelka, i zde jsem si hodně formovala názor a své vlastní stanovisko k chudobě a její roli například v pocitu životního štěstí, nakolik způsobuje problémy v životě lidí a tak dále. Téma chudoby tedy také zmíním.

Ve své práci se budu zabývat pojmem sociální spravedlnosti, který, jak si dobře uvědomuji, by sám o sobě mohl být námětem na samostatnou práci. Dále je nutné vymezit si definici sociálního státu, která je poslední dobou velmi diskutována. Prostřednictvím funkcí a cílů sociální politiky můžeme nahlédnout, jakým způsobem se snaží Česká republika podporovat ohrožené skupiny obyvatel, kterými bych se chtěla dále zabývat, především pak Romy, jelikož právě soužití s jejich minoritou mi přijde jako nejpálčivější otázka. Samozřejmě nemohu opomenout ani sociální služby, které společnost poskytuje.

Chtěla bych se tedy prostřednictvím nahlédnutí těchto témat dopracovat k vyjasnění všech výše zmíněných pojmů, představit svůj názor na ně a zhodnotit, jak důležitou roli pro společnost sociální spravedlnost a s ní spojená chudoba hrají.

# 1. Sociální spravedlnost – definice

Na začátku bych měla asi vymezit tento hlavní pojem, jak ho chápu a jak s ním budu v práci nakládat. Jelikož pouhá otázka vymezení pojmu spravedlnost by stačila na samostatnou práci, budu vycházet z přednášky A. Anzenbachera v Českých Budějovicích v roce 2004 (sec. Cit. In VOPLAKAL, 2004). Autor dělí téma na šest částí:

## 1.1 Přístup z hlediska lidských práv

Jak zmíním níže, každému člověku jsou od narození přiřknuta lidská práva, v současnosti nám je zaručuje Listina základních práv a svobod (Ústava ČR), stejně jako Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 (OSN). Tímto tématem se budu podrobněji zabývat v rámci nástrojů sociální politiky v ČR.

Vývoj lidských práv vyústil k právům na sociální nároky, jelikož právo na svobodu a jiná občanská práva se dá realizovat, jen pokud lidé mají možnost tuto svou svobodu ve svých reálných životních plánech. Jinak řečeno, pouze pokud mám zaručeny určité podmínky existence, je svoboda možná (pokud nemám potravu, obydlí, je pro mě právo na svobodu bezcenné). Tato potřeba vznikla v období přechodu od zemědělské k průmyslové společnosti a s tím spojené ztrátě domova a rodiny, která znamenala potřebu zajistit funkční systém sociální sítě. Tuto svobodu nám tedy garantuje právní a ústavní stát, stejně jako stát sociální. Jak si však tato práva upřesní, závisí na typu sociální politiky, která může vést k mnoha rozdílným řešením. Z pohledu lidských práv je tedy sociální spravedlnost zakotvena v mnoha právních dokumentech (Evropská sociální charta, 1961, Závěrečný akt Helsinské konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, 1975, Všeobecná deklarace lidských práv, 1948).

## 1.2 Přístup Johna Rawlse z hlediska teorie smlouvy

Zde se čerpá z díla „A Theory of Justice“, jež bývá označováno jako první dílo, nabízející komplexní teorii sociální spravedlnosti. Opírá se přitom o osvícenské teorie smlouvy, o Locka, Rousseaua, Kanta a Hobbesa. Rawls používá pojem „závoj nevěděni“.

Představme si skupinu lidí, která si má určit zásady spravedlnosti, v nichž by byli ochotní žít. Mají si rozdělit sociální hodnoty, o nichž si myslí, že by je požadoval rozumný člověk, který chce realizovat výše zmíněné životní plány. Mezi tyto hodnoty patří práva, šance, příjem, majetek a svobody. I přesto, že skupina má smysl pro spravedlnost, každý jedinec je motivován také zajištěním co nejvýhodnějšího postavení pro sebe samého. Proto

zavádí Rawls pojem závoj nevědění, kdy lidé ze skupiny nevědí, v jaké výchozí pozici se v budoucím společenství ocitnou, a proto musí volit zásady tak, aby pro ně byly přijatelné i v nejnevýhodnějším případě.

Dále Rawls vymezuje dva principy spravedlnosti, a sice že „každý občan má stejné právo na nejrozsáhlejší systém stejných základních svobod, která je možný pro všechny“ (sec. Cit. In VOPLAKAL, 2004) a druhý, tzv. diferenční, který dále dělí do dvou částí. Nerovnosti jsou pokládány za legitimní tehdy, když s omezením úspornosti přinášejí co největší výhody nejméně zvýhodněným a zároveň jsou spojeny s úřady, jež jsou otevřené pro všechny na základě rovnosti šancí.

Sociální spravedlnost má čtyři ústřední body:

1.2.1 Sociálně spravedlivé společenství založené na demokratické ústavě.

1.2.2 Nerovnosti jsou legitimní, jen když prospívají společnosti a hlavně těm, kdo jsou v nejnevýhodnějším postavení.

1.2.3 Přerozdělování zdrojů je omezeno zásadou úspornosti s ohledem na budoucí generace.

1.2.4 Rovnost šancí.

### 1.3 Sociální spravedlnost a společné dobro

Zde se setkáváme s Aristotelovým pojmem *obecného dobra*. To je dle Aristotela cílem politiky, umožnění *dobrého* života pro všechny občany. Zde bychom opět mohli připomenout Rawlse a šanci člověka uskutečnit rozumný životní plán. Tato teorie předpokládá politické společenství jako solidární, které je zodpovědné za dobro svých občanů a tuto zodpovědnost aplikuje skrze právní řád.

Evangelický biskup Wolfgang Huber v roce 1966 navrhl *aspekty spravedlnosti* pro uskutečnění obecného dobra následovně:

■ *Spravedlnost směnná* – každá osoba má stejnou důstojnost v případě sociální interakce, např. nákupní, tarifní a pracovní smlouvy...

■ *Spravedlnost rozdělování* – přerozdělování ve smyslu přednosti pro ohrožené, například staří lidé, nemocní či děti nemají šanci uspět na trhu práce.

■ *Spravedlnost účasti* – každý má mít právo podílet se aktivně na společenském životě. Například šance na kvalifikaci, vzdělání, přístup k informacím...

■ *Spravedlnost procesní* – spravedlnost v rámci sociálního systému, práva...

## 1.4 Roviny realizace podle Gerharda Kruipa

■ Zajištění sociálně kulturního minima – uspokojení potřeb, které spojujeme s podmínkami důstojného života. Toto minimum se nevztahuje pouze na biologické zajištění potřeb, nýbrž i na účast na společenském životě.

■ Spravedlivá rovnost šancí – ta se neomezuje pouze na materiální zabezpečení, nýbrž především na vytváření spravedlivé účasti. Amartya Sen (indický bengálský ekonom a filozof. Roku 1998 byl vyznamenán Nobelovou cenou za ekonomii „za příspěvek k ekonomii blahobytu“, tedy za svoje práce o teorii lidského rozvoje, státu blahobytu a mechanismech vzniku chudoby) zavádí pojem *capabilities* (schopnosti a kvalifikace, které umožní lidem využití šancí). Nejdůležitější institucí je vzdělávací systém, který má být pro všechny a umožňuje celoživotní vzdělávání. Největší překážkou je nezaměstnanost, kterou stát nemůže odstranit, jen s ní bojovat.

■ Spravedlnost výkonu – v naší společnosti neodpovídá vždy tržní hodnota výkonů etickým kritériím, respektive ne každý vydělává tolik, kolik zaslouží. Můžeme tedy akceptovat tržně orientovanou spravedlnost výkonu (jelikož rozdělovat se dá jen to, co se nahospodaří), ale za podmínky garance sociálně-kulturního minima.

■ diferenční princip – dle Rawlse, zmíněný výše. V praxi to znamená, že může dojít k zásahům do zajišťovacích systémů a redukci sociálního přerozdělování – z důvodu atraktivnějšího pracovního prostředí pro podnikatelské iniciativy atd. Tímto zásahem může dojít k dočasnému zhoršení situace sociálně slabých, ale v rámci dlouhodobé perspektivy zaručuje zajištění na vyšší úrovni.

## 1.5 Princip subsidiarity

Poprvé klasicky formulován v encyklice *Quadragesimo anno* roku 1993. Osoba jako sociální bytost je odkázána na pomoc solidárního společenství. Kompetence mezi osobou a společností a zároveň mezi sociálními útvary jsou řízeny dvěma normami. Příkazem nabídky

pomoci (zavazuje solidární společenství, aby podporovaly jednotlivce a menší sociální útvary při výkonu těch kompetencí, které jsou schopni vykonávat ve vlastní odpovědnosti) a zákazem kompetenční arogance (zakazuje větším sociálním útvarům odebírat jednotlivcům kompetence, které jsou schopni vykonávat).

Tento princip poukazuje na to, že, sociálně nespravedlivá nemusí být jen chybějící pomoc, ale také její nadbytek (zbavuje osoby samostatnosti). Dále zastává důraz na tom, aby sociální pomoc byla svépomocná. Odkazuje také na potřebnou mnohotvárnost sociálních útvarů (osoba, rodina, místní sociální kontakty, občanské a církevní organizace), přičemž stát zastává subsidiární funkci a využívá všech sociálních útvarů.

V neposlední řadě nás princip subsidiarity konfrontuje s otázkou, jakou roli hraje v rámci sociální spravedlnosti v jednotlivých státech tvorba sociálněpolitických kompetencí na nadnárodní úrovni? Tyto kompetence nejsou vymezeny a vzhledem k tomu, že jednotlivé státy mezi sebou soutěží o kapitál i práci, hrozí, že státy půjdou směrem dolů ve spirále licitací.

## **1. 6. Princip demokracie**

Z předchozích úvah tedy máme sestavenou řadu aspektů sociální spravedlnosti, samotný pojem zůstává nadále otevřený a nabízí prostor pro konkrétní realizaci. Což je dobře, jelikož konkrétní sociální spravedlnost a způsob její aplikace si v demokratické společnosti mají utvářet občané daného politického společenství.

Základním problémem utváření sociální spravedlnosti je napětí mezi formální svobodou, vyjádřenou v právech na svobodu a materiální rovností, která je spojena s právy na sociální nároky. Hmotné vyrovnání omezuje formální svobodu. K vyřešení tohoto napětí se nabízí různé teorie:

- liberální (neoliberální) tendence – ta se snaží ve jménu formální svobody přenechat sociální spravedlnost svobodnému trhu a redukovat ji na ekonomickou spravedlnost výkonu. Tato tendence převládá v mnoha zemích a ovlivnila sociální reformy. I přestože je atraktivní, obzvláště v poslední době její atraktivitu převyšuje nutnost úspor.
- tendence navazující na socialistickou ideu rovnosti v blahobytu – jde především o co nejvyšší vyrovnání životní úrovně občanů.
- liberální rovnost zdrojů – snaží se o vyrovnání startovních a základních podmínek občanského života, např. formou dotací občanům.

- sociálně – tržní hospodářství – řadu let úspěšný německý model.

Finální podoba sociální spravedlnosti, souvisí, jak jsem zmínila výše, vždy s životní formou politického společenství, jakožto výrazem vědomého kolektivního sebepojetí, anebo jinými slovy o historicky tradovanou životní formu. Proto je vždy nutné zohlednit kromě obecných teorií spravedlnosti také kulturní individualitu národa. Tato otázka by z principu demokracie měla být zásadní, ale tento proces se téměř neodehrává (VOPLAKAL,2004)

## 2. Stát - definice

Přestože stát je jedním z nejzákladnějších sociologických pojmů, až do 60. let minulého století se jím zabývala především politologie a právní věda. Obecně přijímaná definice v sociologii možná i z tohoto důvodu neexistuje, ale nejčastěji citovanou definicí je definice „Maxe Webera, který státem rozumí lidské společnosti, které (úspěšně) vykonává monopol legitimního užití fyzické moci uvnitř daného území.“ (VEČEŘA, 2001).

### 2.1 Sociální stát – definice

Tento pojem patří ke stěžejním pojmům sociálních a politických teorií, ale jeho vymezení není jednoduché. Zejména proto, že v každé zemi má určitou podobu, existuje v různých politických a ekonomických podmínkách. Také každý autor, který se pokouší pojem sociální stát, resp. welfare state vymezit, do definice vkládá například své politické smýšlení.

Uvedu tedy několik definic, ze kterých budu při užívání pojmu sociální stát vycházet. Podle profesora Thoene je sociální stát „typem společnosti, ve které vláda na sebe vezme odpovědnost za ekonomickou, sociální a politickou prosperitu (blaho) svých občanů“ (VEČEŘA, 2001). Podle jiného autora, liberálně orientovaného H. L. Wilenskeho tvoří podstatu sociálního státu „vládou chráněná minimální úroveň příjmu, výživy, zdraví, bydlení a vzdělání pro každého občana, zajišťovaná pro něho jako politické právo, ne jako dobročinná dávka“ (VEČEŘA, 2001).

Do okruhu sociálních států většinou neřadíme země s centrálně plánovanou ekonomikou, jelikož obecně je sociální stát vázán na tržní hospodářství, a to hlavně na trh práce.

„Můžeme tedy shrnout, že sociální stát je takový stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž věcí veřejnou“ (VEČEŘA, 2001)

Poslední vymezení je, že tento stát zaručuje příjem pro každého obyvatele a rodinu na úrovni životního minima, poskytuje dávky, umožňující předejít, zmírnit či překonat rizika možných sociálních událostí a v neposlední řadě je zárukou, zejména v oblasti školství a zdravotnictví, že na ně dosáhne každý, bez ohledu na svůj sociální status.



## 2. 2 Cíle sociálního státu

2. 2. 1 Sociální jistota a bezpečí

2. 2. 2 Sociální suverenita a důstojnost člověka

2. 2. 3 Blahobyt občanů

2. 2. 4 Snížení sociální nerovnosti a vyšší sociální spravedlnost

2. 2. 5 Standardní úroveň veřejných sociálních služeb

2. 2. 6 Emancipace osobního a společenského života

2. 2. 7 Legitimace společenského systému.

Když se podíváme na tyto úkoly, je opět nutné si uvědomit, že v každém státě kde se model sociálního státu uplatňuje, jsou jiné priority a uznávány jiné hodnoty. Například ve Spojených státech je na nejvyšších příčkách svoboda a individualita, v Evropě, viditelně i v České republice, si státy zakládají spíše na důrazu na sociální rovnosti obyvatel (VEČEŘA, 2001).

### **3. Sociální politika**

Sociální politika a její nástroje slouží v ČR k dosažení cílů sociálního státu, přičemž, jak jsem zmínila výše, některým bodům je věnována větší pozornost, některým menší. V každém státě je to opět trochu jiné. Nejmarginalnější rozdíl je zřejmě vidět na rozdílu mezi USA a Evropou, kdy v USA je poskytováno v rámci sociální politiky pouze úzce penzijní a omezené nemocenské pojištění, zatímco například v Británii to znamená veškerá opatření na přerozdělování příjmů v sociální oblasti.

#### **3.1 Aktéři sociální politiky**

Stát – různé organizace, orgány státní moci a jiné státní instituce. V České republice tuto funkci plní především MPSV, ale i ostatní ministerstva, krajské úřady a úřady práce.

Rodina – v liberální a tradičně orientované společnosti jde o základní jednotku poskytující sociální péči, zejména u dětí, seniorů a invalidů.

Občanské iniciativy – vykonávají aktivity prospěšné veřejnosti, většinou jde o neziskové organizace.

Církev – jde o spojení duchovní činnosti s charitativní.

Samospráva – vyplácí a rozhoduje o některých dávkách či příspěvcích, do určité míry financují ZŠ apod.

Zaměstnavatelské organizace – měly by pečovat o vlastní zaměstnance, či jejich rodinné příslušníky.

Zájmové organizace – většinou odborného zaměření, zaměřují se na prosazování zájmů svých, stejně jako svých členů (např. sdružuje lidi určitých profesí, ale i lidé po onemocnění...).

Nestátní instituce poskytující veřejné sociální služby – soukromé, vytvořené k poskytování služeb (zdravotnictví, školství...).

Občan – je specifickým subjektem, který by se měl sám v rámci typu sociálního státu sám zabezpečit pro případ nečekané soc. události (např. dobrovolné zdr. pojištění ve Spojených státech amerických).

### **3.2 Funkce sociální politiky**

Tyto máme stanovené zejména pro určení charakteru jednotlivých funkcí:

3.2.1 Ochranná – je historicky nejstarší, a slouží k odstranění či zmírnění nežádoucích důsledků nepříznivé životní situace.

3.2.2 Redistribuční – slouží, jak můžeme vyčíst z názvu k přerozdělování zdrojů. Efektu se dá dosáhnout buď přímou podporou příjmu (dávky) nebo nepřímou (např. minimální mzda). Dále jsou poskytovány služby, které jsou pro občany buď dotované, či bezplatné (jako příklad můžeme uvést služby v zařízeních sociální péče).

3.2.3 Aktivizační – Tato funkce je známá zejména v moderních systémech sociální politiky, jak si později uvedeme na příkladu dávek Pomoci v hmotné nouzi, začíná se projevovat i v ČR. Jejím cílem je aktivizovat občana ke snaze řešit špatnou sociální situaci svým vlastním přičiněním (například rekvalifikace, přehodnocení majetkové situace...).

3.2.4 Preventivní – opět zde můžeme sledovat vzestupný trend, cílem každého občana by mělo být pokusit se předejít vzniku nepříznivé soc. situace, jelikož jde o metodu efektivnější než řešit důsledky.

3.2.5 Homogenizační – jde o relativně novou funkci, která je těsně spojena s funkcí redistribuční. Jejím úkolem je zmírňování rozdílů v životních podmínkách jedinců a sociálních skupin prostřednictvím poskytování stejných životních šancí a odstraněním (zmírněním) neodůvodněných rozdílů mezi nimi. Pro příklad uvedu sociální pomoc skupinám obyvatelstva s nízkým příjmem.

### **3.3 Principy sociální politiky**

3.3.1 Princip univerzality – umožňuje všem, kdo se dostane do určité sociální situace, dosažení nároku na dávku či službu (například: ženy při porodu mají nárok na

porodné, občané ČR při platbě zdravotního pojištění mají nárok na poskytnutí zdravotní péče...). Všichni mají nárok na stejnou službu či dávku, bez ohledu na věk, postavení...

3.3.2 Princip solidarity – úzce souvisí s redistribuční funkcí. Solidarita se projevuje jak mezigeneračně (pracující x senioři), tak mezi zaměstnanými a nezaměstnanými, zdravých s nemocnými, bezdětných s rodinami s dětmi. Největší míra solidarity je poskytována tím státem, který vyplácí sociální dávky z peněz daňových poplatníků.

3.3.3 Princip subsidiarity – tento princip vychází z ekonomické zásady decentralizace a určuje vertikální rozložení pravomocí subjektů. V případě sociální politiky jde v podstatě o to, aby si občan byl v první řadě schopen pomoci dostat se ze špatné sociální situace sám, případně s pomocí rodiny. Dále by měla následovat škála pomocných subjektů, stát by měl zasahovat až v případě, že tyto subjekty nejsou schopné situace účinně vyřešit.

3.3.4 Princip zásluhovosti – stát očekává od občana určité přičinění, aby na určitou dávku či podporu dosáhl. Skvělým příkladem může být starobní důchod (člověk musí mít odpracovanou určitou dobu a splnit povinnou délku pojištění).

3.3.5 Princip participace – opět vyžaduje od občana být aktivním subjektem (KREBS, 2007).

### **3. 4 Principy EU pro sociální politiku státu a regionů dle Igora Tomeše**

„V souladu s cílem evropské politiky je tento princip nově formulován jako sociální soudržnost systému. Dosud jednotlivé státy usilovaly o omezení sociální vyloučenosti a omezení chudoby jako jeho nejmarkantnějšího důsledku.

- Do popředí se dostává úsilí o prevenci sociální vyloučenosti. Sociální událost je předmětem zájmu, až když se nepodaří jí zabránit a ona plodí chudobu.
- Společným jmenovatelem sociální politiky EU je solidarita mezi státy, regiony, obcemi i lidmi. Ta má směřovat především ke vzájemné pomoci všem, tedy i chudým, zachovat si své místo ve společnosti.

- Chudoba je viděna jako nedostatek způsobený:
  - nedostupností ke zdrojům (zaměstnání), vzdělání a zdravotní péči a
  - nerovností mezi občany.

Má své příčiny, které je třeba omezovat a odstraňovat. Důraz v sociální politice se přesouvá od saturace nedostatku k odstranění nebo alespoň omezení příčin.

- Na první místo v sociální politice se prosazuje prevence sociálních událostí a rehabilitace sociálně vyloučených (návrat do standardních sociálních vztahů). Péče se postupně odsouvá až na druhé místo.
- Do popředí sociální politiky EU se proto dostává úsilí o zaměstnanost. Je dominantní politikou proti sociální vyloučenosti a chudobě. Je lépe lidi zaměstnat, než platit jejich nečinnost.

Ač EU vstupuje aktivně do sociální politiky, která byla dosud výlučnou doménou členských států, přesto i nadále respektuje princip subsidiarity. To znamená, že:

- Veřejnoprávní instituce intervenují, když jedinec, jeho rodina a komunita nejsou schopni sociální problém řešit vlastními silami,
- Sociální role se plní na nejnižším stupni společenského uspořádání (obec), co nejbližší lidem,
- Vyšší stupně veřejnoprávního uspořádání vstupují do hry, když:
  - není v silách nižších stupňů sociální problém uspokojivě řešit
  - se problém týká lidí více nižších stupňů (například obcí) (TOMEŠ, 2001).

### **3.4 Nástroje sociální politiky v ČR**

Nástroje SP by měly respektovat principy a cíle sociální politiky. Lze je rozlišit například dle významnosti, kdy na prvním místě bude právní řád České republiky, a na konci budou aplikační nástroje. Níže následuje rozdělení:

### 3.4.1 Právní řád

Nejvyšším právním předpisem je Listina základních práv a svobod (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.). Ta zaručuje všem občanům ČR i cizincům pobývajícím na našem území svobodu a rovnost v důstojnosti a právu. Tato práva a svobody jsou nezadatelná, nezczitelná, nezrušitelná a nepromlčitelná. Dalším důležitým bodem je, že jsou zaručena všem bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka, barvy pleti, náboženského vyznání, národního či sociálního původu, politického ani jiného smýšlení, příslušnosti k etnické či národnostní menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

V České republice je v současné době v platnosti v rámci sociálně právní legislativy 16 zákonů:

- Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců (nabývá účinnosti 1. 1. 2013), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států Evropské unie na území České republiky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2009 Sb., o jednorázové peněžní částce nahrazující příplatek k důchodu a zvláštní příspěvek k důchodu a o změně některých zákonů

Od roku 1990 vláda vydala 46 nařízení vlády, kterými se upravovala zejména výše starobního důchodu, výše vyměřovacího základu pro důchodové pojištění, příspěvek na bydlení, respektive náklady srovnatelné s nájemným atd...

Dále jsou v platnosti vyhlášky:

- Vyhláška č. 128/1975 Sb., Federálního ministerstva práce a sociálních věcí, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 149/1988 Sb., Federálního ministerstva práce a sociálních věcí, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 182/1991 Sb., Ministerstva práce a sociálních věcí, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 207/1995 Sb., Ministerstva práce a sociálních věcí, kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek SSP, ve znění pozdějších předpisů

- Vyhláška č. 284/1995 Sb., Ministerstva práce a sociálních věcí, kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 161/1998 Sb., Ministerstva práce a sociálních věcí o promíjení penále správami sociálního zabezpečení, ve znění vyhlášky č. 329/2007 Sb.
- Vyhláška č. 481/2006 Sb., o náležitostech průkazu zaměstnanců orgánů nemocenského pojištění pověřených kontrolou dodržování režimu dočasně práce neschopného pojištěnce
- Vyhláška č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění vyhl. č. 626/2006 Sb.
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 359/2009 Sb., kterou se stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě a upravuje posuzování pracovní schopnosti pro účely invalidity (vyhláška o posuzování invalidity)
- Vyhláška č. 389/2009 Sb., kterou se zrušují některá nařízení okresních úřadů spadající do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí

Na konec zmíním devět sdělení MPSV, ve kterých se upravuje zejména částka průměrné měsíční mzdy, výše redukčních hranic pro úpravu denního vyměřovacího základu pro účely nemocenského pojištění a jiné...(<http://www.mpsv.cz>, 15. 3. 2010)

Do této skupiny samozřejmě nepatří jen zákony ČR, ale také nadnárodní zákony. V rámci Evropské unie (EU) dosud není vymezena jednotná nadnárodní sociální politika, i přestože sociálně politická opatření jsou nezbytnou součástí společné hospodářské politiky. Až do roku 1997 byla sociální politika vyčleněna z Maastrichtské smlouvy, formulována byla v Dohodě o sociální politice, nepřistoupila k ní Velká Británie. K posunu došlo v Amsterodamské smlouvě z roku 1997, která se odvolává na Evropskou sociální chartu z roku 1961 a Chartu sociálních práv pracovníků z roku 1989. Důraz je kladen především na odstranění veškeré diskriminace. V roce 2000 byla v Nice vyhlášena také Charta základních práv EU, která formuluje základní principy lidských práv (důstojnost, svoboda, rovnost a



solidarita). Institucionálně jsou národní zájmové skupiny a organizace zdravotně postižených zajištěny Evropským fórem zdravotně postižených (EDF).

Problematikou znevýhodněných skupin se nezabývá jen EU, ale také Organizace spojených národů, Mezinárodní organizace práce, Světová zdravotnická organizace, kdy všechny tyto organizace ovlivňují rozvoj sociální ochrany prostřednictvím Úmluv, které mohou být měřítkem pro sociální standardy jednotlivých států ([www.eu.cz](http://www.eu.cz), 10. 3. 2010)

#### 3.4.2 Ekonomické nástroje

Jde o opatření, která ovlivňují získávání a přerozdělování zdrojů sloužících pro účely sociální politiky. Sem patří především daně, pojistné a příspěvky na sociální zabezpečení. Výše těchto příspěvků a pojistného na sociální zabezpečení roste od 80. let 20. století.

#### 3.4.3 Nátlakové akce

Pouliční demonstrace, podpisové a petiční akce, blokování komunikací (např. zemědělci, dopravci), stávky.

#### 3.4.4 Sociální programy

Jsou formulovány prostřednictvím politických stran, sociálních skupin, státními institucemi, podniky, různými hnutími aj... Využívá se zde nepřímé stimulační, organizační, morální nebo finanční podpory. Mají doporučující charakter.

#### 3.4.5 Média

Zde asi není potřeba dlouze rozebírat, z jakého důvodu jsou média důležitá, v dnešní době internetu je to výrazný prostředek, který formuje názory a postoje veřejnosti k sociálním problémům.

#### 3.4.6 Organizační struktury

Například Rada hospodářské a sociální dohody, nazývaná též „tripartita“, která vznikla v roce 1990, původně jako Rada sociální dohody. Jde o smlouvu mezi vládou, zaměstnavateli a odbory. Rada má sídlo na MPSV a jejím cílem je dosáhnout shody v zásadních otázkách hospodářského a sociálního rozvoje.

Dále sem patří Kolektivní vyjednávání (Zákon o kolektivním vyjednávání, 2/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů), což je nástroj který zaručuje vyjednávání o

výši mezd a jiných pracovních podmínkách. Výsledkem jsou generální (s vládou), vyšší (na úrovni odvětví) a nižší dohody (na úrovni podniku).

V anglosaských zemích se ještě můžeme setkat s Veřejným slyšením (public hearing), kde úřady prezentují občanům účty ze své činnosti, především jak nakládají s prostředky z veřejných zdrojů.

### 3.4.7 Aplikační nástroje

Mají realizační charakter, neustále se mění, vyvíjejí a zkvalitňují v souladu s podmínkami ve společnosti a záměry soc. politiky. Patří sem zejména:

#### a. Sociální příjmy

Dávky nemocenského a důchodového pojištění, finanční pomoc rodinám s dětmi, podpora v nezaměstnanosti a peněžní dávky sociální pomoci. Tyto dávky dále dělíme na plošné (všem občanům pokud na ně dosáhnou, například porodné, rodičovský příspěvek) a adresné (přídavek na dítě). Další členění může být: jednorázové x opakované, testované x netestované. Stanovení těchto dávek je složitým procesem, velkou roli zde hraje především sociální spravedlnost a její vnímání. K tomuto tématu se ještě vrátím podrobněji níže.

#### b. Sociální služby

Služby sloužící starým, handicapovaným a sociálně narušeným občanům, jde o služby v oblasti vzdělávání, zdraví, bydlení, poradenství atd.

#### c. Věcné dávky

Poskytují se v případě, kdy není zabezpečeno, že by dávka v peněžní formě byla využita adekvátním způsobem, patří sem léky, ochranné pracovní pomůcky a zdravotní pomůcky.

#### d. Účelové půjčky

Poskytují se těm žadatelům, kteří v určité době nemají možnost sehnat dostatečné finanční prostředky, ale výhledově jsou schopni ji vrátit. Například na vzdělání (Česká spořitelna), půjčky na podporu bydlení...

e. Státní regulace cen

Tento nástroj byl významný především v centrálně plánované ekonomice, jeho význam tedy od 90. let klesá, ale stále se s touto formou setkáváme, například u regulace nájemného.

f. Úlevy a výhody

Jsou poskytovány různým skupinám, především důchodcům, mladistvým, studujícím... (KREBS,2007).

## 4. Ohrožené skupiny obyvatel, aneb ke komu nástroje sociální politiky směřují nejvíce

Za současných politických a hospodářských podmínek v České republice, potažmo celé Evropě můžeme pozorovat tendenci vylučovat některé skupiny obyvatelstva z možných životních příležitostí obstat jak na trhu práce, tak v rodině i například partnerském vztahu.

Zajímavé je, že když jsem se snažila zjistit, kdo vlastně tyto lidé jsou, setkala jsem se se dvěma způsoby, jak se tato skupina obyvatel nazývá. Používán je totiž buďto pojem ohrožená nebo riziková skupina. Tento rozdíl vystihuje dle mého současnou krizi společnosti. Mezi nejohroženější, respektive rizikové skupiny patří:

- „osoby neúspěšné a vyloučené z aktivit na trhu práce, tedy osoby dlouhodobě nezaměstnané, ale i absolventi základních, středních škol při prvním vstupu do zaměstnání,
- osoby zdravotně postižené,
- rodiny pečující o zdravotně postiženého člena rodiny nebo o malé děti,
- osoby starší, dnes již ne 50 let, ale i osoby blížící se 50. roku věku,
- rodiče pečující o malé děti,
- osoby, které pobývaly v různých institucích, například děti a mladí dospělí, kteří vyrůstali v dětských a výchovných ústavech,
- osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody,
- příslušníci minorit a cizinci,
- osoby prostituující a závislé“ (NOVOTNÁ, 2004).

V České republice jsou dle mého názoru momentálně nejvíce ohroženou skupinou Romové, což můžeme vidět jednak v přijetí Vládní koncepce romské integrace ze dne 14. června 2000 (č. 599), dále pak v potřebě založení vládní Agentury pro sociální začleňování a v neposlední řadě na rostoucí nesnášenlivosti vůči této menšině (rostoucí počet útoků,

negativní postoj majoritní skupiny obyvatel např. v novinových článcích, internetových diskuzích).

## 4. 1 Vládní koncepce romské integrace

V současnosti je již známa podoba pro léta 2010 až 2013, předložená ministrem pro lidská práva Michaelem Kocábem. Ten konstatoval, že situace romských komunit je dlouhodobě neuspokojivá a stále se prohlubuje.

Dokument se zabývá jak Romy jako národnostní menšinou, tak jako menšinou sociálně vyloučenou. V prvním případě se zaměřuje na naplnění kulturních potřeb (kulturní dědictví, včlenění romské kultury do majoritní české společnosti). Ve druhém pak řeší všechny klíčové oblasti života jako je vzdělávání, bydlení, zaměstnanost, zdraví, sociální ochrana a bezpečnost romských komunit.

Součástí tohoto dokumentu je i Realizační plán romské integrace 2010 – 2013 ([www.vlada.cz](http://www.vlada.cz), 7. 4. 2010), který je rozdělen z hlediska jednotlivých ministerstev a jejich úkolů usnadňující proces začleňování, stejně jako dalších subjektů (kraje, obce, mediální rady české televize a českého rozhlasu). Zatímco pro ministerstva jsou pokyny závazné, pro kraje, obce a mediální rady mají pouze doporučující charakter. V tomto již lze dle mého názoru vidět pochybení, jelikož obraz, který obce ve finále poskytnou, může být do značné míry zkreslený. A každý řádný projekt by měl mít hodnocení.

V neposlední řadě je důležité si uvědomit, že nejde jen o problém Romů, ale o ohrožení sociální soudržnosti a solidarity a zvýšení rizika šíření extremismu.

### 4. 1. 1. Realizační plán koncepce romské integrace

Zde bych ráda prošla stručně obsah jednotlivých kapitol.

- Vzdělávání – opatření ke zvýšení vzdělanostní úrovně příslušníků romských komunit a k zabránění segregace romských žáků ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí mimo hlavní vzdělávací proud. Tato opatření by měla reagovat zejména na potřebu rozšíření včasné péče, úpravu činnosti školských poradenských pracovišť ve vztahu k diagnostice dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Konkrétní nástroje jsou pak prostupnost vzdělávacího systému ve vztahu k žákům, kteří se vzdělávají podle RVP a zefektivnění monitorování školní úspěšnosti, supervize v systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, šíření škol

s celodenním programem, výuka inkluzivního vzdělávání a výchovy dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí na pedagogických fakultách a další ...

- **Zaměstnanost** – zvýšení kapacity pracovníků v přímé práci se znevýhodněnými uchazeči o zaměstnání na trhu práce, zavedení systému profilování uchazečů o zaměstnání do praxe, metodická podpora a supervize pracovníků úřadů práce. Dále sem patří ve spolupráci s kraji rozvoj lokálního trhu práce a podpora sociálního podnikání, stejně jako sdílení zkušeností a příkladů dobré praxe z této oblasti. Samozřejmě je také zapotřebí monitorovat výskyt diskriminace.

- **Předlužení** – Především v dnešní době velmi důležité téma, a sice zvýšení finanční gramotnosti členů sociálně vyloučených a předlužených domácností (bezplatné dluhové poradenství a vzdělávání sociálních pracovníků v této oblasti).

- **Bydlení** – Průběžné vyhledávání ohrožených skupin žijících v sociálně vyloučených lokalitách, zejména pak dětí, u nichž je tímto stylem bydlení ohrožen zdravý vývoj (jsou vystaveni kriminalitě, domácímu násilí, lichvě a návykovým látkám). Monitorování přístupu romských domácností k bydlení, zajišťování dostupnosti sociálních forem bydlení. Zde jsou také důležitá preventivní opatření proti ztrátě bydlení v důsledku výše zmíněného předlužení. V oblasti bydlení by také měla fungovat Policie ČR, která by měla monitorovat působení pravicových extremistů ve spádové oblasti a vytváření strategií ke zlepšení bezpečnostní situace romských komunit.

- **Sociální ochrana** – důležité je zejména poskytování integračních sociálních služeb, výtvar a realizace vzdělávacích programů zaměřených na rovné zacházení s příjemci sociální pomoci, které navíc budou směřovat ke stabilizaci životní situace a k dosažení nezávislosti vyloučených skupin na pomoci sociálních institucí.

- **Zdraví** – minimalizace rizikového chování prostřednictvím osvěty a nabídky praktické podpory vyloučeným skupinám při řešení zdravotních problémů. Dále tento bod upozorňuje na to, že radikálního zlepšení lze dosáhnout v rámci komplexního řešení sociálního vyloučení realizací vzájemně provázané zdravotní, bytové i sociální politiky. K těmto opatření mohou sloužit například dotační programy Ministerstva zdravotnictví „Národní program zdraví – projekty podpory zdraví“ a další. Důležitá je také rozšířená praxe, prostřednictvím programu

zdravotně sociálních pracovníků a podpora multikulturního vzdělávání pro zdravotníky o zdravotním stavu romských komunit a faktorech, které jej mohou ovlivnit.

■ Bezpečnost – v závěru se koncepce zabývá bezpečnostní romských komunit, problematiku pravicového extremismu a rasově motivované trestné činnosti, kriminalitu, a další rizikové formy chování. Materiál je plně v souladu s dokumentem Ministerstva vnitra s názvem „Koncepce boje proti extremismu“, stejně jako se Strategií prevence kriminality 2008 – 2001 a Strategií pro práci Policie ČR ve vztahu k menšinám pro období 2008 – 2012. Nakonec neopomíná ani efektivní řešení problematiky užívání drog v sociálně vyloučených romských komunitách.

#### 4. 1. 2 Agentura pro sociální začleňování

Za hlavní a monitorovací článek můžeme považovat Agenturu pro sociální začleňování v romských lokalitách ([www.socialni-zaclenovani.cz](http://www.socialni-zaclenovani.cz), 7. 4. 2010). Tato agentura byla založena usnesením vlády ČR ze dne 23. ledna 2008, č. 85.

Já osobně vidím nejvyšší přínos této instituce v tom, že jejím posláním je mimo jiné i podpora nadresortního přístupu a propojení působení veřejné správy a neziskového sektoru. Dále sem patří podpora obcím a místním subjektům v procesu sociálního začleňování. Její úloha spočívá především v zajištění služeb na podporu vzdělání, podporu zaměstnanosti, sociálních služeb, sociálního bydlení, v čerpání prostředků z evropských strukturálních fondů, ale i ze státního rozpočtu, krajských dotačních programů a dalších. Tento bod je také velmi důležitý, jelikož zejména co se neziskových organizací týče, většinou jde o malé subjekty, které nemají zaměstnance vyškoleného například na podání žádosti o grant a takováto „spojující“ instituce tu citelně chyběla.

Agenturu monitoruje Monitorovací výbor, který má nejvýše 30 členů a jeho předsedou je ministr či ministryně pro lidská práva. Dalšími členy jsou zástupci občanských členů Rady vlády pro záležitosti romské komunity, zástupci státní správy a samosprávy, odborníci, činní v oboru spadajícím do působnosti Výboru a zástupci nevládních neziskových organizací.

##### 4. 1. 2. 1 Dosavadní vývoj a zhodnocení činnosti

Agentura vydala do dnešního dne (31. 3. 2010) Zprávu o činnosti za období od 1. 1. 2008 do 30. 6. 2009. Agentura zahájila svou činnost s velkými očekáváními a euforií, bohužel

následně došlo ke stagnaci a k poklesu veřejného mínění o této instituci, které vyvrcholily nezapočetím realizace národního projektu Agentury z evropských strukturálních fondů, odvoláním ředitele a pozastavením prací na vypořádání připomínek k věcnému záměru zákona o Agentuře. Poté se začalo Agentuře dařit lépe, a i přestože nakonec nebyla schopna podpořit projekty z vlastních zdrojů, podařilo se jich přivést k realizaci 25. Zejména pak v oblasti podpory místních subjektů pro místní řešení v oblasti sociálního začleňování ([www.socialni-zaclenovani.cz](http://www.socialni-zaclenovani.cz), 7. 4. 2010).

Další „aférou“, která otřásla hodnověrností Agentury, byl materiál „Reflexe činnosti Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách“, což byl otevřený dopis napsaný sdružením Dženo, konkrétně pak 2. místopředsedou Rady vlády pro záležitosti romské komunity Ivanem Veselým. Zde otevřeně kritizuje určité postupy, avšak následovala odpověď Michaela Kocába a dalších, ve které onu kritiku popírají ([www.socialni-zaclenovani.cz](http://www.socialni-zaclenovani.cz), 7. 4. 2010).

I přestože má tedy Agentura zjevně potíže i ve vlastních řadách, domnívám se, že její existence je významným milníkem, jehož existence byla zapotřebí už dlouhá léta. Zvláště v reakci na nedávnou kritiku České a Slovenské republiky od vysoké komisařky OSN pro lidská práva Navi Pillayové, která řekla během představení výroční zprávy v Ženevě, že situace Romů se u nás, na rozdíl od jiných evropských zemí, zhoršuje ([www.ctk.cz](http://www.ctk.cz), 7. 4. 2010) je evidentní, že máme v současné situaci mnoho úkolů a doufám, že tato organizace pomůže k lepšímu zastřešení, komunikaci a usnadnění procesů pro instituce, které by na to jinak neměly kapacitu ([www.socialni-zaclenovani.cz](http://www.socialni-zaclenovani.cz), 7. 4. 2010)



## 5. Chudoba

Chudoba se dá popsat jako důsledek příjmové nerovnosti (z různých důvodů a příčin). Jde o závažný společenský i individuální problém. Nevyjadřuje pouze nedostatek příjmů, jde také o společenský status, sociální vztah a životní pocit. Dnes nejpoužívanější klasifikace chudoby byla vytvořena Světovou bankou a odvíjí se od denních příjmů na osobu. Za extrémní chudobu je považován příjem nižší než 1 americký dolar (Podle zprávy Světové banky žila v roce 2001 1.1 miliarda lidí ve stavu extrémní chudoby. Za méně než 2 USD denně žilo ve stejném roce zhruba 2.7 miliardy lidí) na den. Toto měření je však vhodné spíše pro chudé rozvojové země než pro naše podmínky. V příčinách chudoby se budu věnovat jak zemím rozvojovým, tak vyspělým. Vzhledem k tomu, že jsem sama strávila v roce 2007 6 měsíců v Ugandě, která je řazena podle různých zdrojů do 50 nejchudších států světa (CIA world factbook, Mezinárodní měnový fond, Světová banka), bude jistě zajímavé nahlédnout rozdílné vnímání chudoby ve světě.

Definice chudoby je důležitá především k měření rozsahu chudoby ve společnosti, stejně jako k určení nároku chudých vůči státu.

### 5.1 Dimenze chudoby

Chudobu můžeme třídit podle různých kritérií, přičemž se tato kritéria mohou navzájem překrývat. Existuje několik základních protichůdných dvojic kategorií konceptů chudoby.

#### 5. 1. 1. Absolutní x relativní

Absolutní chudoba je dána hranicí holého přežití. Při této chudobě jsou ohroženy základní potřeby. K potírání této chudoby slouží v České republice institut „existenčního minima“.

Relativní chudoba znamená, že občan není přímo ohrožen na životě, ale má omezenou možnost uspokojení širšího okruhu potřeb. Je vyloučen ze způsobu života, který je akceptovatelný ve státě ve kterém žije. Například nemůže uspokojovat své kulturní představy, navštěvovat kurzy či zájmové kroužky...

#### 5. 1. 2. Latentní x skrytá

Latentní chudoba je stav, kdy občan není chudý jen díky sociálním dávkám. V okamžiku že dávky přestane pobírat, chudoba se obnoví.

Skrytá chudoba není z různých důvodů evidována. Například občané mohou mít obavu ze zveřejnění své tíživé situace, nejsou informováni o možnosti pomoci státu, obava z byrokratického jednání úředníků.

### 5. 1. 3. Objektivní x subjektivní

Objektivní chudobu určuje stát, který vymezí, co přesně znamená uspokojení základních potřeb a určí, komu přísluší jaká pomoc. Pro zhodnocení této chudoby používá stát například spotřební koš, ke kterému se ještě vrátím později.

Subjektivní chudoba je vlastní hodnocení stavu, které nemusí být shodné s objektivní chudobou a neplynou z ní žádné důsledky. Tato teorie vychází z přesvědčení, že jedinec nejlépe posoudí svůj stav.

Zde se neubráním srovnání vnímání chudoby v ČR a v Ugandě. Lidem se mi tam těžko vysvětlovalo, že i zde žijí chudí lidé. Ugandané žijí v představě, že pokud máme průměrnou mzdu tak vysokou jako máme, není možné být chudý. Je ovšem nutné si uvědomit, že i naše náklady na živobytí jsou mnohonásobně vyšší, než náklady na život tam. V Ugandě mi stačilo na měsíc 5 tisíc Kč a byla jsem relativně bohatá, mohla jsem si dovolit navštěvovat dražší restaurace, každý týden se dostat do hlavního města a zase zpět na vesnici, kde jsem bydlela. V Čechách bych s touto částkou vystačila v případě, že bych nemusela platit nájem, a i tak jen stěží.

Další věcí, která mě v této souvislosti napadá, je, že také záleží na místě, kde žijeme. Pokud žiji na vesnici a mám k dispozici zahradu, kde si mohu pěstovat například ovoce, zeleninu, případně chovat třeba slepice a mít z nich vejce, nepotřebuji zdaleka tolik finančních prostředků na nákupy, jako když bydlím ve městě. Z toho vyvozují, že i člověk s vyššími příjmy se může cítit chudší, než člověk s příjmy nižšími.

### 5. 1. 4. Chudoba stará x nová x moderní

Chudoba stará je spojena s životním cyklem, jak procházíme životem a prožíváme různé životní situace. Tyto situace mohou být spojeny jak s vyššími, tak nižšími příjmy (například založení rodiny, odchod do důchodu). Situace kdy se příjem snižuje, může tak být impulsem k chudobě.

Nová chudoba je spojována s ekonomickým cyklem a s postavením člověka na trhu práce. Konkrétně nyní v době ekonomické krize je vyšší nezaměstnanost, snižují se platy – tyto faktory také vedou k růstu chudoby.

Chudoba moderní může být dle liberálně smýšlejících lidí chápána jako osobní selhání jedince (alkoholismus, neschopnost přizpůsobit se modernímu hospodářskému tempu života, duševní méněcennost).

#### 5. 1. 5. Chudoba jako volba

Tuto chudobu si člověk volí sám z určitého vnitřního přesvědčení. Tento fenomén, rozrůstající se zejména v poslední době má však kořeny již v dávnověku. První způsob takto volené chudoby můžeme spatřit v asketizmu (z řeckého ἄσκησις *askésis* cvičení, praxe, disciplína; z ἄσκέω *askó* cvičit), což původně znamenalo cvičení na upevnění disciplíny. Asketa je ten, kdo se zříká světských zájmů, aby dosáhl pokroku v duševním životě. Život asketický je spojován s náboženskou praxí, asketou byli například Lao-C“, Gautama Buddha, Jan Křtitel, Ježíš Kristus. Z pozdějších můžeme jmenovat například sv. Antonína nebo Františka z Assisi. I když je askeze ve spojení s chudobou diskutabilní, domnívám se, že sem patří, neboť, jak jsem uvedla výše, chudoba neznamena jen nedostatek materiálních věcí, ale také neuspokojování sociálních potřeb.

Další skupina, která se rozhodla pro chudobu dobrovolně, se rozmohla především v 60. letech ve Spojených státech a je spojena s hnutím hippies. Dnes je spousta mladých lidí, kteří tímto způsobem bojují proti současné politice, byrokracii a nesmyslnosti různých zákonů. Patří sem například squatteři, kteří se rozhodli žít v opuštěných, často poškozených domech, avšak za nízký (nebo žádný) nájem.

Další iniciativou v tomto směru je Food not bombs ([www.foodnotbombs.cz](http://www.foodnotbombs.cz), 7. 4. 2010). Tato skupina se drží následujících zásad: úplná rezignace na používání násilí, nediskriminování v přístupu ke stravě, skupinové rozhodování bez prvků hierarchie. Neexistuje zde tedy centrální řízení ani vedoucí pracovníci. Tato skupina rozdává zdarma jídlo, které získává bezplatně ze skladů, obchodů, tržišť. Toto zboží je většinou třeba čerstvě prošlé, tudíž neprodejné. Tento fenomén je vůbec v Evropě rozšířený, činnost sbírání jídla zdarma se nazývá paběrkování. Co je škoda je, že v dnešní době, kdy spousta lidí nemá co jíst, supermarketů ve vyspělých zemích vyhazují denně obrovské množství v podstatě nezávadného jídla, které je závadné jen z hlediska určité normy. Bohužel ani přístup k těmto potravinám není legální, obchody musí dle platných současných zákonů zamezit přístup lidem, kteří by o toto jídlo měli zájem. Touto „recyklací“ se dokazuje teorie Amartya Sena,

kteřý, jak zmíním níže, řekl, že problémem není nedostatek potravin, nýbrž jejich špatná distribuce těm, kdo je potřebují.

Mezi další příčiny se řadí růst nezaměstnanosti a nejistota zaměstnání, zvyšující se počet lidí závislých na sociálních dávkách, rostoucí počet zadlužených domácností, nárůst počtu dětí s jedním rodičem a z toho vyplývající znevýhodnění na trhu práce, růst osob pohybujících se na sekundárním trhu práce. Dalším druhem moderní chudoby je tzv. oblastní chudoba, která nesouvisí s nezpůsobilostí jedince, ale ten je považován za „oběť“ prostředí, ve kterém žije.

## 5. 2 Příčiny chudoby

Příčiny chudoby se mohou dělit na vnější, tedy ty, které jsou dány konkrétní společností a vnitřní, které si vytváří sama společnost.

### 5. 2. 1. Vnější příčiny

Tyto příčiny se opět dají vymezit v několika bodech. Mluvím nyní o chudobě světové a jejich příčinách.

- Geografická poloha

Sem řadíme především izolovanost, velké překážky na obchodních cestách, izolovanost. Tyto překážky hrály roli především dříve. V dnešní době sem mohou patřit například celní bariéry, které, i když uměle, zvyšují transakční náklady v rámci obchodu dané země. Co se týče problematiky rozvojových zemí, tyto země jsou dnes často znevýhodněny právě výší cla, které je nastaveno ve prospěch vyspělých zemí. Příkladem může být celní eskalace, což je stav, kdy výše cla závisí na míře zpracování daného produktu. Můžeme zmínit například dovoz kakaava a z něj vyráběné čokolády. Zatímco na nezpracované surové kakaové boby je clo ve výši 0 %, na vyrobený kakaový prášek je již okolo 15 % a na hotovou čokoládu dokonce 24 %. Z čehož vyplývá, že rozvojové země získají z finální hodnoty potravin jen několik málo procent, zatímco nadnárodní potravinářské koncerny, které si hotové zboží (čokoládu či kakao) vyrobí, většinu. Rozvojové země jsou tedy silně závislé na exportu surovin, jejichž cena dlouhodobě klesá, zatímco cena produktů stoupá. Dochází tím také ke zhoršení směnných relací (příjmy z exportu jsou nízké a dovoz je velmi drahý).

Tato situace má také velmi negativní dopad na životní prostředí. Země musí rozšiřovat zemědělské plochy, dochází ke kácení deštných pralesů a tak dále. I přesto, že existují tzv.

preferenční dohody, zvýhodňující pozici rozvojových zemí, stále nejde o příliš efektivní pomoc.

Další překážkou pro rozvojové země je domácí podpora ve vyspělých zemích, kdy jsou zemědělci dotováni státem, a proto vytvářejí levnější dotované produkty, jimž nejsou schopni zemědělci z rozvojových zemí konkurovat.

Co se týče České republiky, patříme mezi vyspělé státy světa, ale například problematiku dotovaných výrobků známe dobře také, stejně jako situaci, kdy velké obchodní řetězce tlačí dolů cenu surovin a zemědělci jsou nuceni prodávat své zboží (suroviny) pod cenou, jelikož jinak nemají šanci své komodity prodat.

- Přírodní zdroje

Bohatost na přírodní zdroje může být na první pohled považována za pozitivum, ovšem nešetrné hospodaření může vést k rychlému vyčerpání. Dále je opět důležité si uvědomit velký vliv nadnárodních korporací (shell), které nutí rozvojové země, aby jim prodávali například ropu pod cenou. V dnešní době je tomu bohužel tak, že cenu surovin často určují právě tyto koncerny a producenti nemají na výběr, jelikož nemají například know how na zpracování ropy na benzín či naftu.

Opět se neubráním srovnání s Českou republikou, kdy jsme ochotni za poměrně nízkou cenou nabízet k prodeji své dřevo severským zemím, přičemž neřešíme dlouhodobý dopad.

- Populační růst

I přestože populační růst znamená například větší základna pracovní síly, stimulace poptávky a vyšší produkci, zaznamenáváme spíše převažující negativa. Nedostatek půdy a s tím snížená produkce potravin, velký počet dětí zas znamená menší šanci na vzdělání pro každého z nich. Toto je situace v rozvojových zemích.

V zemích vyspělých můžeme sledovat opačný trend, a sice úbytek populace. Přestože Česká republika již nepatří mezi země s nejnižší porodností, úbytek můžeme pozorovat již nyní. Za této situace se tedy dá očekávat v budoucnu nárůst počtu seniorů, nedostatek pracovní síly, nedostatek financí na vyplácení důchodů... Možná řešení jsou tedy masivnější podpora rodinám, respektive zvýšení porodnosti, nebo například nárůst populace prostřednictvím migrace.

## 5. 2. 2. Vnitřní příčiny

### • Zdraví a výživa

Zdravotní stav stejně jako fyzická zdatnost jsou zajisté důležitým faktorem pro rozvoj společnosti. Výživa je pak důležitá zejména u dětí. Pokud dítě trpí malnutricí do tří let věku, dochází k nevratnému poškození mozku. Jak řekl již výše zmíněný nositel Nobelovy ceny Amartya Sen, příčinou hladomoru není nedostatek potravin, ale nedostatek pro ty, jež je potřebují. Co se týče zdraví, je určitě nutné zmínit civilizační onemocnění jako je HIV/ AIDS, žloutenku a další nemoci, jejichž šíření opět jen znesnadňuje snahu zejména rozvojových zemí o rozvoj.

### • Vzdělání

Vzdělání je samozřejmě velmi důležitým bodem. Díky němu jsou lidé nejen schopni lépe se pohybovat po trhu práce, ale také znají svá práva, vědí kam se obrátit v případě nouze (například vzdělaný člověk když přijde o práci ví, že si může požádat o určité dávky). Situace v rozvojových zemích je o to komplikovanější, že jde většinou o bývalé kolonie, které převzaly vzdělávací systém od svého kolonizátora. V Ugandě je tedy povinnou součástí školy nošení uniformy a již se dostáváme k zásadnímu problému, který neumožňuje mnoha dětem plnění školní docházky.

Co se týče České republiky, největší problémy při vzdělávání vidím já osobně především mezi Romy. Sama jsem pracovala rok jako dobrovolník ve středisku pro etnické menšiny Khamoro ([www.olomouc-charita.cz](http://www.olomouc-charita.cz), 7. 4. 2010) v Olomouci. Nejprve jsem pracovala v mateřské školce, která však byla schopna pojmout pouze okolo deseti dětí z celkového počtu asi 40. Je nutné brát v potaz, že těmto dětem často nepomáhají s učením rodiče (selhává tedy základní sociální skupina), ať z důvodu že jsou sami negramotní, či nemají dostatečný zájem. Domnívám se, že pokud by se těmto dětem věnovala zvýšená pozornost během přípravy na vstup do základní školy, stejně jako kdyby měli možnost účastnit se například kroužků zabývajících se doučováním během plnění školní docházky, situace by měla šanci se změnit a romské děti by nekončili, často zbytečně, ve speciálních školách.

### • Instituce

Sem patří rozvinutost země, co se týče institucí, státním zřízením počínaje, přes vládní subjekty, nevládní subjekty, soudnictví, média, finanční trhy...

### ▪ Politické příčiny

Do této skupiny můžeme zařadit ozbrojené konflikty, které odčerpávají jak finanční, tak lidské a přírodní zdroje, nemluvě o zadlužení, které tak často vzniká. S tímto souvisí nedůsledné embargo na dovoz zbraní, korupční prostředí a samozřejmě politický režim.

### **5. 3 Nejčastější důsledky chudoby**

S chudobou je spojeno spousta přímých či nepřímých následků. Zmíním špatnou ekonomickou a sociální situaci jedince (domácnosti nebo regionu), nízká vzdělanost a potenciál pro rozvoj, vysoká porodnost, vyšší kriminalita – ta může být příčinou obchodu s lidmi a dětskými otroky, bezpečnostní nestabilita, vyloučení ze společnosti, frustrace (zvyšují radikalizaci vyloučených skupin obyvatel a jejich angažovanost v extrémistických či teroristických organizacích), migrace obyvatel, spojená s urbanizací, vznik a rozšíření chudinských čtvrtí a slumů, degradace životního prostředí...

### **5. 4 Bludný kruh chudoby**

Chudoba a její příčiny se v podstatě točí v kruhu, její důsledky se pro další generace stávají samotnými příčinami tohoto socio- ekonomického statutu. Nízké příjmy vedou k nízkým úsporám a ty znemožňují růst kapitálu. Kde není kapitál, nejsou investice do technologií a tím pádem žádný technologický pokrok, málo pracovních příležitostí. Všechny tyto faktory nás opět vrací k nízkým příjmům. Ideální způsob je proto financovat chudé rozvojové země, zejména ale efektivní rozvojevou spoluprací, kdy je budována infrastruktura, finanční investice do vzdělání, zdravotnictví a vytváření nových pracovních příležitostí ([www.clovekvtisni.cz](http://www.clovekvtisni.cz)). Dle mého názoru jsme si až příliš zvykli na to dát peníze a tím na čas nemuset problémy řešit (BAŘINOVÁ, VRZAL, VALENTOVÁ, 2007).

### **5. 5 Měření chudoby**

Jak vyplývá z výše uvedeného, není právě jednoduché chudobu měřit, spíše můžeme mluvit o určité podobě chudoby, než o jejím komplexním změření.

Existují dva základní přístupy:

#### **5. 5. 1 Měření chudoby v kontextu příjmů**

Tento způsob měří chudobu nepřímou, kdy rozhodující je výše příjmů, která rozhoduje o tom, co si můžeme za příjem pořídit. Limitem je tu životní úroveň. Příjmové rozložení ve společnosti se dá zjišťovat různými způsoby: ve vztahu k průměrnému příjmu, ve vztahu k mediánu (aritmetický průměr dvou prostředních hodnot statistického souboru) příjmového rozložení ve společnosti. Dále pak ve vztahu k definované příjmové skupině s nejnižšími příjmy ve společnosti či k minimálnímu standardu.

Pokud vycházíme z průměrného příjmu, je hranice chudoby stanovena na 60 %. Zde již můžeme vidět absurdní rozdíl mezi zeměmi vyspělými a rozvojovými. Pokud průměrná hrubá mzda dosáhla ve 4. čtvrtletí roku 2009 částky 25 752 Kč (<http://www.czso.cz> 7. 4. 2010) a tuto částku vydělím 60 procenty, vyjde částka 15 451 Kč. Pod touto hranicí je tedy v České republice člověk považován za chudého. Když vypočítám denní příjem z toho vyplývající, vyjde mi částka 515 Kč. Oproti tomu v rozvojových zemích je považován za chudého ten, kdo má příjem nižší než 1 USD, což je k dnešnímu dni (22. 3. 2010) částka 18, 70 Kč ([www.cnb.cz](http://www.cnb.cz) 7. 4. 2010).

Vycházíme-li z mediánu příjmového rozložení, hranice chudoby je stanovena jako podíl standardizovaných příjmů domácnosti. Tento zpravidla činí 50 %. Používá se tzv. ekvivalenční škála, při které se užívá modifikovaných stupnic spotřebních jednotek OECD. Definovanou skupinu s nejnižšími příjmy jsou považovány domácnosti nacházející se ve spodním decilu (nejchudších deset procent). Minimálním standardem je objektivizovaná hranice, stanovena rozhodnutím k tomu určenému orgánu, či na základě kolektivního vyjednávání. Nejčastěji to bývá životní minimum nebo minimální mzda.

#### 5. 5. 2 Měření chudoby v kontextu spotřeby a výdajů

Propojením příjmů a spotřeby zohledňujeme kupní sílu peněz – zjišťujeme přímou chudobu. Tento způsob navíc oproti předchozímu zohledňuje veškeré zdroje příjmů a lépe určí příjmovou nedostatečnost v čase. Toto měření se opírá o absolutní nebo relativní míry:

- Míry absolutní – získáváme je například vyčíslením nákladů na uspokojení základních potřeb. Takovýmto měřítkem je například spotřební koš. Dalším užívaným způsobem je sledování podílu výdajů na stravu z celkových výdajů (většinou se uvádí 30%). Tyto metody jsou obecně považovány za nejbezpečnější, největší výhodou spočívá v nižší možnosti zneužití sociálního systému. Nevýhodou je složitost sestavení



vyrovnaného spotřebního koše a pomalá reakce na změny ve společnosti. Pro svou neoblíbenost mezi občany, tedy voliči, je používána jen doplňkově.

- Míry relativní – bývá zjišťována například míra deprivace pomocí daných indikátorů. Patří sem nejen příjem a majetek, ale i subjektivní vnímání daného stavu. Zjednodušeně se dá říci, že se stanoví úroveň příjmů ve vztahu k průměrnému příjmu a ti lidé, kteří mají příjem pod touto hranicí, mají nárok na sociální pomoc. V Evropě se tato hranice pohybuje mezi padesáti a sedmdesáti procenty průměrných příjmů. Výhodou je pružná reakce na ekonomický a sociální vývoj, ovšem z toho hned plyne nevýhoda spočívající v nadhodnocení sociálních dávek a nebezpečí jejich zneužití politiky při volbách, jako můžeme pěkně sledovat v těchto dnech (ČSSD a jejich slibování dávek i přes trvající hospodářskou krizi) (BAŘINA, VRZAL, VALENTOVÁ).

- Human development index (HDI) – v širším pojetí chudoby, které je obtížněji měřitelné, než určování chudoby pouze na základě příjmů je často používán HDI, tzv. Index lidského rozvoje. Stanovuje se na základě tří veličin:

- očekávaná délka života,

- vzdělání (gramotnost dospělé populace),

- průměrný příjem.

Tento index vznikl kvůli tomu, že v sobě zahrnuje spoustu dalších jevů, které se dají těžko změřit, ale zároveň pevně souvisí s chudobou. Například očekávaná délka života nám ukazuje na dostupnost a stav zdravotních služeb, výživu a životní prostředí. Příjem se pak přepočítává dle kupní síly dané země, jelikož je potřeba vyrovnat rozdílné ceny zboží v různých zemích (v rozvojové zemi pořídíme za 10 USD více věcí než v zemi rozvinuté).

## **5. 6 Rozdíl ve vnímání chudoby v České republice a Ugandě**

Jak jsem se již zmínila, působila jsem v roce 2007 půl roku jako dobrovolnice České katolické charity v Ugandě (v rámci projektu Adopce na dálku) jako učitelka angličtiny, psaní

na strojích a období naší občanské výchovy. Ugandu jsem si vybrala proto, že jsem vždy chtěla vyzkoušet jaké to je žít v rozvojové zemi, v kontaktu s místním obyvatelstvem.

Jaké to je vyzkoušet si místní podmínky jsem si užila dosyta, bydlela jsem společně s dalším dobrovolníkem v domečku, kde sídlila jedna z mnoha kanceláří charity uprostřed malé vesnice Malongwe, která byla vzdálena zhruba 80 kilometrů od hlavního města Kampaly. K dispozici jsme měli varnou konvici a vařič, veškeré potraviny jsme nakupovali v malém obchůdku (kde prodávali jen chléb, rýži, olej, čaj, vodu, fazole a sladké sušenky). Obědvala jsem každý den v jedné ze škol, kde jsem vyučovala. K obědu byly po šest měsíců fazole a pošo (kukuřičná mouka s vodou). V jedné škole mi navíc vylepšovali tento pokrm přidáním malých sušených rybiček.

Bydleli jsme mezi základní a střední školou, v blízkosti fary. V našem domku šla občas elektřina, občas ne, tak jako v celé Ugandě. Užítkovou vodu jsme měli naštěstí v nádrži, která odchytila vodu dešťovou. Lidé ve vesnici žijí v malých domcích většinou o jedné či dvou místnostech, bez skleněných oken, což je velký problém kvůli malárii. Děti chodí většinou venku většinou bez bot, do školy musí mít uniformu i boty, jinak je učitel vyhodí. Nosí často obuv po starších sourozencích, klidně i o několik čísel větší, hlavní je, že mají co na nohy. Vzhledem k povinnosti nosit uniformu se mnoho dětí do školy nedostane, nemají ani na tento základ.

Standardní výbava domku, kde bydlí lidé je pár hliněných hrnců, nějaké nádobí, jí se rukama. Rodina má při troše štěstí kozu, menší políčko. Nakupuje se směnou, a co mě překvapilo, v malých dávkách. Například olej se prodává v malém igelitovém pytlíku zavázaném na uzlík, čaj je na pár dávek, lidé nemají u sebe nikdy větší obnos peněz.

Samozřejmě že na nás se tam jako na „bílé“ dívali všichni s ohromnou úctou, což člověku není úplně příjemné, obzvláště když žije v České republice v určitém sociálním statusu (například já jsem z rozvedené rodiny, matka samoživitelka, takže peněz jsme nikdy neměli nazbyt, pracuji od svých patnácti let). Bylo mi nepříjemné neustále vysvětlovat lidem, že opravdu není pravda, že každý běloch je bohatý, stejně jako mě nepřestávalo vyvádět z míry, stálé žádosti od tamějších přátel, abych jim dala svůj mobilní telefon či fotoaparát, že si přece můžu v Čechách koupit jiné.

Co pro mě bylo kardinálním zklamáním, byl přístup místní křesťanské církve ke společnosti. Vzhledem k tomu, že jsme byli sami vysláni církevní organizací, přicházeli jsme do styku s kněžími a biskupy celkem často. Co člověka zarazí již na první pohled, jsou jejich auta, která když jsou to církevní hodnostáři vyšší hodnosti, si nezadají s nablýskanými jeepy mezinárodních organizací (zklamání druhé). Kněz na naší faře bydlel téměř v luxusu, na faře

měl několik pokojů, spoustu lidí k ruce, samozřejmostí byla televize, rádio a motorka. Na mou otázku za co se náš kněz na mši modlí, mi odpověděl, že za to, aby měl rodinný dům a automobil. Když jsem se nad tím pozastavila, jestli by se neměl modlit za chudé a nemocné lidi, odpověděl, že ne jelikož v první řadě je důležité, aby byl spokojený on, a teprve pak mohou být šťastní ostatní lidé. Nechci, aby to vyznělo jako obvinění, takovýhle přístup je tam lidem prostě přirozený a jsou v něm vychováni.

Další věcí, která mě zarazila, bylo, že v místní česko-ugandské nemocnici byl zákaz distribuce kondomů, samozřejmě z církevních důvodů, což v zemi, ve které bují HIV/AIDS, jsem prostě nebyla schopna logicky pojmut. Co mě také zklamalo, byl celkový přístup lidí k vlastnímu zdraví a ke zdraví svých dětí. Pokud je nemocné dítě, příliš to rodiče nezajímá, mohou mít další a tak do nemocnice přišli často pozdě, nebo vůbec. Moskytiéry, které se dětem v programu Adopce na dálku zdarma poskytovaly, stejně jako matrace na spaní, byly často druhý den vidět v obchodě na prodej.

Lidi tam žijí zkrátka jinak, než jsme zvyklí my. Když si domluvíte schůzku, která je ještě konaná například v rámci projektu a předpokládáte, že tím pádem pro lidi důležitá, je normální že čekáte třeba čtyři hodiny a nakonec stejně polovina lidí nedorazí vůbec. Zase mají na všechno více času, více spolu komunikují a tráví z mého pohledu příjemné dny, i když nežijí v takovém materiálním blahobytu. Mně osobně tam moderní vymoženosti typu televize nescházely, naopak jsem si užívala klidné a tiché večery.

Lidé jsou v Ugandě také rozdělení, a sice podle kmenů, ke kterým přísluší. Nejvíce lidí žije v království Buganda a jejich kmen se nazývá Baganda. Jde zhruba o 17 % populace, ostatní kmeny jsou do deseti procent ([www.cia.gov](http://www.cia.gov), 9. 4. 2010). Kmen Buganda je považován za nejvíce protěžovaný, jelikož z jejich řad pochází král. Naopak kmen, který se má nejhůře jsou Karamodžové, kteří žijí na severovýchodě země v oblasti, která je nehostinná a neúrodná, tyto lidi také můžeme vidět nejčastěji v hlavním městě, jak žebrají. Bohužel se jim nedostává žádné pomoci od vlády. Co mě opravdu šokovalo, že je jednou za čas naloží do autobusů a odvezou do místa jejich bydliště, aby ve městě „nepřekáželi“.

Celá severní oblast země byla v době, kdy jsem v Ugandě působila považována za nebezpečnou a cizincům se tam vůbec nedoporučovalo jezdit. Země byla zmítána od roku 1986 občanskou válkou, vedenou Lord Resistance Army, česky Armádou božího odporu. Tato armáda využívala jeden z nejhorších možných prostředků pro svůj boj, a sice dětské vojáky. Aby si zaručili, že jim děti budou věrné, nutili je často při zadržení, aby například zabili jednoho ze svých rodičů. Když to udělali, báli se pak, i když se jim podařilo utéct, vrátit se domů. Armádu božího odporu vede Joseph Kony, jejich cílem je šíření života podle

upraveného desatera, které se odlišuje od křesťanského například tím, že se nesmí jezdit na kole, nesmí se zpívat. Při porušení hrozilo useknutí nohou či rukou. Joseph Kony je z kmene Acholi a snaží se ho upřednostnit před ostatními.

Celou situaci na severu země umocňuje chaos, neprostupná džungle a také to, že vojáci cvičí děti v jižním Sudánu, kam už za nimi vojáci ugandské armády nemohou. I přestože jsem se o tuto problematiku zajímala, především jsem chtěla vidět dětské vojáky, kterým se dostává rehabilitace, v době našeho pobytu bylo jet tam příliš riskantní.

Od roku 2007 je situace stabilnější, ale do dnešního dne je spousta dětí pohřešována.

## 6. Sociální pomoc

Jak již naznačily principy sociální politiky výše, je jisté, že sociální pomoc by měla na jedné straně zabezpečovat a poskytovat ochranu, garantovat společensky uznaný standard těm, kdo nemají vlastní prostředky a zároveň vyčerpali své možnosti. Zároveň by však neměla oslabovat pracovní podmínky, či způsobovat závislost na dávkách.

V zásadě každé opatření může mít důsledky (pozitivní i negativní) na poli sociální péče. Vzhledem k rostoucímu počtu lidí závislých na dávkách sociální pomoci je nutné si položit otázku, co je primární příčinou. Tu je nutno hledat mimo systém sociální ochrany: „spočívá hlavně v růstu dlouhodobé nezaměstnanosti a v procesech marginalizace pracovního trhu. Má ale rovněž příčiny, jež vyplývají z komplexních účinků systému sociální ochrany a sociálních intervencí.“ (Sec. cit. in NOVOTNÁ, 2004)

### 6. 1 Dávky a služby

Nyní se chci věnovat jednotlivým dávkám a typům pomoci, případně prozkoumat jejich efektivitu.

Nejprve se budu věnovat dávkám státní sociální podpory (SSP), dále pak dávkám pomoci v hmotné nouzi, dávkám sociální péče zdravotně postiženým, dávkám vypláceným v rámci důchodového, nemocenského pojištění a v neposlední řadě také sociálním službám.

#### 6. 1. 1 Státní sociální podpora

Systém státní sociální podpory obsahoval do loňského roku celkem 8 dávek, a sice:

- Příklad na dítě – je dlouhodobá dávka poskytovaná rodinám s dětmi, jeho výše se odvíjí od životního minima rodiny, tato musí mít ŽM nepřesahující 2, 4 násobek. Vyplácí se ve třech výších podle věku dítěte.
- Rodičovský příspěvek – je vyplácen bez ohledu na výši příjmů rodiny a vyplácí se rodiči, který celodenně pečuje o dítě. Vyplácí se ve čtyřech výměrách v závislosti na dobu čerpání. Pokud je dítě postižené, má nárok na příspěvek v klasické výměře až do sedmi let věku.

- Sociální příplatek – Smyslem této dávky je pomoc rodinám s nízkými příjmy. Nárok na příplatek je vázán na péči o nezaopatřené dítě a zároveň na stanovenou hranici příjmů rodiny, která musí být za předchozí kalendářní čtvrtletí nižší než dvojnásobek životního minima rodiny. Příplatek se snižuje v případě zvýšení příjmů a zvyšuje v případech, kdy je dítě těžce zdravotně postižené nebo dlouhodobě nemocné, či postižení nebo osamělost rodiče. Může být poskytnut také rodinám, kde se narodilo více dětí současně, či dítě studuje.
- Příspěvek na bydlení – Tato dávka je poskytována na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy. Výše příspěvku se odvíjí od toho, zda příjem rodiny je procentuelně nižší, než odpovídající náklady. Procenta jsou rozdílná v případě Prahy a ostatních měst.
- Dávky pěstounské péče – dávky na potřeby spojené s péčí o dítě, o které se rodiče nemohou nebo nechtějí starat, a které je svěřeno do pěstounské péče. Pěstoun má nárok i na další dávky státní sociální podpory, pokud splní podmínky pro to určené.
- Porodné – jednorázový příspěvek na náklady související s narozením dítěte. Při smrti matky má nárok otec. Je možné ho vyplatit také osobě, která převzala dítě do jednoho roku věku nahrazující do péče nahrazující péči rodičů.
- Pohřebné – tato částka byla do 1. 1. 2008 všem osobám, které vypravili pohřeb osobě, která měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Nyní je vyplácena pouze osobám, které vypraví pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte.
- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – nárok má dítě svěřené do pěstounské péče a po jejím skončení nejdéle do 26 let, zůstane-li nezaopatřené a ve společné domácnosti s bývalým pěstounem.
- Odměna pěstouna – tato dávka je projevem společenského uznání osoby, která pečuje o cizí dítě v pěstounské péči. Dávka se zvyšuje při počtu dětí, či v případě péči o dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve II., III., nebo IV. stupni.

- Příspěvek při převzetí dítěte – účelem je přispět na nákup věcí pro dítě, přicházející do náhradní rodinné péče. Jde o pevnou částku závislou na věku dítěte.
- Příspěvek na zakoupení motorového vozidla – náleží pěstounovi, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti, pěstoun potom toto vozidlo nesmí používat pro výdělečnou činnost.

#### 6. 1. 2 Pomoc v hmotné nouzi

Jde o stav, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Co je zde důležité je, že si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (prací, uplatněním nároků a pohledávek ani prodejem či jiným využitím majetku) a vyřešit tak svou nelehkou situaci. Dávky jsou potom následující:

- Příspěvek na živobytí – je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi. Nárok na příspěvek vzniká osobě či rodině, která nedosahuje na částku živobytí. Je stanovena pro každého individuálně a to na základě hodnocení její snahy a možností. Výše dávky se odvíjí od částek životního a existenčního minima. Pokud osoba žádající o dávku buď dluží na výživném na nezletilé dítě, či pobírá příspěvek na živobytí déle jak 6 měsíců a nesnaží se vlastním přičiněním zvýšit si příjem, nebo pokud je uznána invalidní ve třetím stupni, ale nedosahuje nároku na invalidní důchod ve třetím stupni, činí částka výši existenčního minima.
- Doplatek na bydlení – řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí ani vlastní příjmy včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Ve většině případů má nárok pouze nájemce či vlastník bytu, který má nárok na příspěvek na živobytí a na bydlení ze SSP. Výjimka může být udělena v případě, že osoba nesplňuje předchozí nárok z důvodu, že využívá jinou než nájemní formu bydlení.
- Mimořádná okamžitá pomoc – je poskytována osobám, které se ocitnou v situaci, kterou je nutné bezodkladně řešit. Zákonem je stanoveno pět situací. Nemusí být naplněny podmínky hmotné nouze, ale v případě neposkytnutí hrozí vážná újma na zdraví. Dále může jít o situaci vážné mimořádné události (živelní pohroma), či nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného například se

zaplacením za vystavení duplikátu osobních dokladů. Zbylé dvě situace jsou nedostatek prostředků k nákupu či opravě předmětů dlouhodobé potřeby a také k uhrazení nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním (zájmovou činností). Poslední dávka se vyplácí osobám ohroženým sociálním vyloučením.

#### 6. 1. 3 Dávky sociální péče pro osoby se zdravotním postižením

Jsou poskytovány ve formě příspěvků na zakoupení či opravy (úpravy) pomůcek a bytů vzhledem k druhu postižení. Jejich výše je různá a odvíjí se od druhu, respektive stupně postižení. Poskytuje se:

- jednorázové příspěvky na opatření zvláštních pomůcek
- příspěvek na úpravu bytu
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla
- příspěvek na celkovou opravu motorového vozidla
- příspěvek na zvláštní úpravu motorového vozidla
- příspěvek na provoz motorového vozidla
- příspěvek na individuální dopravu
- příspěvek na úhradu za užívání bezbariérového bytu
- příspěvek na úhradu za užívání garáže
- příspěvek na úhradu za užívání bezbariérového bytu
- příspěvek na úhradu za užívání garáže
- příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům.

Kromě těchto příspěvků se poskytují ještě různé výhody a slevy, například bezúročné půjčky a mimořádné výhody ve formě průkazek pro zdravotně a tělesně postižené (TP, ZTP a ZTP/P).



#### 6. 1. 4 Systém důchodového pojištění a dávky

Český důchodový systém se skládá ze dvou částí. První je povinné základní důchodové pojištění, které je definované dávkově a průběžně financované. Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Tento důchod pobírá více než 99% obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod. Vedle toho existuje ještě pojištění doplňkové, příspěvkově definované, a sice penzijní připojištění se státním příspěvkem. Jeho součástí jsou i produkty komerčních pojišťoven, zejména životní pojištění. Tyto důchody jsou však zastoupeny v příjmech důchodců jen zanedbatelnou měrou. Co nám například v ČR chybí a v zemích EU je běžné, je zaměstnavatelský penzijní systém. Dávky jsou:

- Starobní – včetně předčasného starobního důchodu.
- Invalidní
- Vdovský a vdovecký
- Sirotčí

Důchod se skládá ze dvou složek, a sice ze základní výměry, která je stanovena pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků a z procentní výměry. V případě splnění podmínek nároku na výplatu více důchodů téhož druhu se vyplácí jen jeden, a sice ten vyšší. Pokud jsou splněny podmínky nároku na výplatu starobního či invalidního a současně vdovského/ vdoveckého nebo sirotčího se vyplácí vyšší důvod v plné výši a z ostatních polovina procentní výměry.

#### 6. 1. 5 Systém nemocenského pojištění a dávky

Z nemocenského pojištění se poskytují 4 druhy peněžitých dávek, všechny jsou hrazeny ze státního rozpočtu a vyplácí je SSP. Dávky nemocenského pojištění se vyplácí za kalendářní dny. Při souběhu nároku na tutéž dávku z více zaměstnání zakládajících účast na nemocenském pojištění se poskytne ze všech zaměstnání jen jedna dávka, která se vypočítá z příjmů dosažených ve všech zaměstnáních. Dávky jsou:

- Nemocenské – na tuto dávku má nárok zaměstnanec, který je uznán za dočasně práce neschopného. Po dobu prvních 14 kalendářních dnů dostává náhradu mzdy od

zaměstnavatele. Dále na ní má nárok poživatel starobního či invalidního důchodu pro individualitu III. stupně. Dávka může být poskytnuta i v případech, že člověk není již zaměstnán, v tomto případě je pod ochrannou tzv. ochranné lhůty.

- Peněžité pomoci v mateřství – osoba, která uplatňuje nárok na tuto dávku, musí být účastna po určitou dobu na nemocenském pojištění. Vyplácí se maximálně do jednoho roku dítěte. Zákon umožňuje vyplácet dávku, jak matce, tak otci dítěte.

- Ošetřovné – dříve známé jako podpora při ošetřování člena rodiny. Má nárok každý zaměstnanec, který nemůže pracovat z důvodu, že musí ošetřovat nemocného člena domácnosti, nebo pečovat o zdravé dítě mladší 10 let, z důvodu uzavření školského či dětského zařízení, je-li dítě v karanténě nebo onemocní osoba, která jinak o dítě pečuje. Dávka náleží jen jednou, a to osobě, která o dítě pečuje. Opět se tato dávka může vyplácet střídavě. Od letošního roku začíná nárok běžet až od 4. dne.

- Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství – náleží zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení převedena na jinou práci a z tohoto důvodu dosahuje bez svého zavinění nižšího příjmu než před převedením. Vyplácí se nejdéle od počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu, ve stanovených případech se vyplácí též matkám po porodu při převedení na jinou práci.

#### 6. 1. 6 Sociální služby

Prostřednictvím sociálních služeb je zajišťována pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, psycho a socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů.

Cílem poskytování těchto služeb je především podporovat rozvoj, či alespoň zachovat stávající soběstačnost klienta, jeho návrat do domácího prostředí, rozvíjet schopnosti uživatelů služeb a v neposlední řadě snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem života klientů. Služby dostupné v České republice uvedu níže:

- Sociální poradenství – poskytuje osobám ohroženým nepříznivou sociální situací informace přispívající k řešení jejich situace. V základní formě je součástí všech druhů sociálních služeb. Odborné poradenství pak zahrnuje občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální

práci s osobami společensky nepřizpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů či domácího násilí, právní poradenství, poradny pro seniory a další. Jsou poskytovány bezplatně.

- Sociálně zdravotní služby – napomáhají k zajištění fyzické a psychické soběstačnosti osob. Poskytují se osobám, které již nepotřebují akutní lůžkovou péči, ale na druhou stranu jsou natolik nesoběstační, že potřebují pomoc druhé osoby při každodenní péči a tato péče jim nemůže být zajištěna v domácím prostředí. Tyto služby jsou poskytovány v pobytových zařízeních sociálních služeb nebo v pobytových zdravotnických zařízeních. Podléhají úhradě, zdravotnické úkony jsou hrazeny z fondů veřejného zdravotního pojištění.

- Sociální rehabilitace – jde o soubor specifických činností zaměřených na nácvik dovedností směřujících k dosažení samostatnosti v co nejvyšší míře s ohledem na dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav. Cílem je v ideálním případě dosažení nalezení vhodného pracovního uplatnění.

- Osobní asistence – poskytuje se v přirozeném sociálním prostředí zdravotně postiženým a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, v předem dohodnutém rozsahu a čase. Zajišťuje především pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně, zprostředkování sociálních kontaktů a pomoc při prosazování práv a zájmů. Poskytuje se za úplatu.

- Pečovatelská služba – je poskytována dětem, osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, jak v přirozeném domácím prostředí, stejně jako ve specializovaných zařízeních. Obsahuje podobné služby jako osobní asistence, rozdíl je pouze v tom, že pečovatelská služba se poskytuje i mimo domácí prostředí a může být i celodenní. Poskytuje se za úplatu, bezplatně pouze rodinám, ve kterých se narodily současně tři nebo více dětí, účastníkům odboje a pozůstalým manželům (manželkám) po účastnících odboje starších 70 let.

- Průvodcovská, předčitatelská a tlumočnická služba – poskytuje se osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž schopnosti jsou sníženy v oblasti orientace nebo komunikace, a napomáhá jim osobně si vyřídit vlastní záležitosti. Zahrnuje zprostředkování kontaktu s okolím a pomoc při prosazování práv, poskytuje se za úplatu.

- Služby rané péče – poskytují se rodičům dítěte do věku 7 let, které je zdravotně postižené, nebo je ohrožené nepříznivým sociálním prostředím. Cílem služby je podpora rodiny a vývoje dítěte. Je poskytována v domácím prostředí, bezúplatně.

- Podporované bydlení – služba poskytovaná za úplatu, poskytuje se osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, opět podobná službě pečovatelské. Poskytuje se v domácnosti.
- Odlehčovací služby – ambulantiční či pobytové, poskytují se buď lidem postiženým, nebo seniorům, kteří potřebují pomoc jiné osoby a ta se o ně běžně stará. Cílem je umožnit pečující osobě čas na odpočinek. Jsou poskytovány za úplatu.
- Centrum denních služeb – ambulantiční služby ve specializovaném zařízení s cílem posílit samostatnost a soběstačnost osob se zdravotním postižením či seniorů v nepříznivé sociální situaci. Služba má za cíl předcházet situacím, které by měly vést k sociálnímu vyloučení a je zpoplatněná.
- Stacionáře denní a týdenní – denní stacionáře poskytují služby ambulantiční ve specializovaném zařízení zejména seniorům, postiženým a osobám ohroženým užíváním návykových látek, kteří jsou odkázáni na pomoc jiné osoby. Týdenní jsou pro ty samé klienty, s rozdílem že jde o vícedenní pobyty. Opět jde o pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu a je poskytována za úplatu.
- Domovy pro osoby se zdravotním postižením – jde o pobytové dlouhodobé služby pro postižené osoby, je jim zajišťována pomoc při zvládnání běžných úkonů, ale i ubytování, výchovné a aktivizační činnosti, terapeutická cvičení a jiné. Poskytuje se za úplatu.
- Domovy pro seniory – stejné služby jako v domovech pro zdravotně postižené, jen s rozdílem že tyto ubytovací zařízení jsou výhradně pro seniory. Taktéž za úplatu.
- Azylové domy – poskytují pobytové služby na přechodnou dobu těm lidem, kteří jsou v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba může obsahovat poskytování stravy, pomoc při jejím zajištění, poskytnutí ubytování či pomoc při jeho zajištění, ale i vzdělávací či výchovné činnosti. Jde o službu placenou.
- Domy na půl cesty – pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné péče, případně jiná podobná zařízení. Klientům se dostává pomoci ve formě ubytování, zprostředkování sociálních kontaktů, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba je časově omezená a zpoplatněná.

- Chráněné bydlení – dlouhodobá pobytová služba, má formu buď individuální, nebo skupinovou a může navíc obsahovat podporu osobního asistenta. Jsou poskytovány i další druhy služeb, podle klientových potřeb. Jde o službu za úplatu.
- Kontaktní centra – nízkoprahová zařízení navazující styk s osobami ohroženými závislostí na návykových látkách. Cílem je minimalizovat sociální a zdravotní rizika, kterými jsou osoby ohroženy. Jde především o terapeutickou činnost a je poskytována zdarma.
- Telefonická krizová intervence – soubor metod a technik krizové práce s klientem v situaci, která je pro něj zátěžová. Může jít o jednorázový nebo opakovaný telefonický kontakt.
- Krizová pomoc – může být ambulantní i pobytová, poskytuje se na přechodnou dobu osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života a nemohou ji řešit vlastními silami. Je poskytována bezplatně.
- Nízkoprahová denní centra – ambulantní služby pro osoby bez přístřeší, zejména jde o pomoc při osobní hygieně, nebo poskytnutí podmínek pro hygienu a dále poskytnutí stravy, bezúplatná služba.
- Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež – ambulantní služby dětem a mládeži, ohroženým sociálním vyloučením, patologickými jevy či mají vyhraněný životní styl, který není akceptovaný majoritní společností. Základním prostředkem je nabídka volnočasových aktivit. Cílem je předcházet rizikům souvisejícím se stylem jejich života a je zdarma.
- Noclehárny – v podstatě stejné jako denní centra, ale zajišťuje i dočasné ubytování za úplatu.
- Služby následné péče a doléčovací – ambulantní služby, poskytující následnou péči osobám s chronickou psychickou poruchou, osobám závislým na návykových látkách (za podmínky že absolvovali ambulantní či ústavní léčbu). Zejména terapeutická činnost, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba je bezplatná.
- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi – ambulantní, poskytují se rodině, u něhož je ohrožen vývoj a rodiče nejsou schopni tuto situaci sami vyřešit. Služba je zdarma a obsahuje výchovné, vzdělávací i aktivizační činnosti.

- Terapeutické komunity – pobytové služby na přechodné období pro závislé osoby na návykových látkách, nebo pro osoby s chronickou psychickou poruchou, které jeví zájem o začlenění do běžného života. Za tyto služby se platí.
- Terénní programy – pro osoby, které vedou či jsou ohroženy rizikovým způsobem života. Je určena především pro děti a mládež, uživatele drog, osoby bez přístřeší, lidi žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné. Jde především o zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů, jde o bezplatnou službu ([www.cssz.cz](http://www.cssz.cz), 7. 4. 2010).

## Závěr

Na úvodu jsem řekla, že bych chtěla prozkoumat metody, jakými je poskytována obyvatelům v České republice sociální pomoc, což myslím obzvláště vyniká ve srovnání s životním stylem lidí v Ugandě.

Samozřejmě, sociální spravedlnost je vnímána lidmi velmi subjektivně, ale na základě poskytovaných služeb a dávek si myslím, že v České republice jsou na poměrně vysoké úrovni. Druhou věcí je vlastní přičinění, které, ač je nově zaneseno v zákonech, je dle mého potřeba vyžadovat ještě důrazněji, aby lidé nebrali dávky tzv. z pohodlnosti.

Když srovnám život v Čechách a Ugandě, mám pocit, že se snad ani nejedná o tutéž chudobu. V Ugandě neexistuje žádná záchranná sociální síť, lidé jsou odkázáni sami na sebe. Pokud tam dítěti zemřou rodiče, je jen na rodině, jestli je ochotná akceptovat ho do rodiny, jinak končí na ulici, pokud by se mu nepodařilo umístit v dětském domově, které zde vedou některé mezinárodní humanitární organizace.

Zajímavé je také vnímání chudoby. Zatímco v České republice jsou sociálně slabší lidé touto situací stigmatizováni, v Ugandě díky míře chudoby toto označení není. Za sociálně slabé jsou tam považováni místními lidmi jen vyložení žebráci. Také se mi tam líbilo, že děti jsou ve školách i díky uniformám na stejné úrovni a není tam tedy rozlišování jako u nás, které dítě má lepší pomůcky či moderní vybavení.

Co jsem si pro sebe v Ugandě vypořadala, bylo, že peníze a materiální vybavení rozhodně nejsou základní předpoklady pro štěstí, naopak se mi velmi líbilo, jak se lidé ve vesnici večer sejdou a povídají si, stejně jako přes den. I přesto, že mi vadili jejich pozdní příchody kamkoliv a celkový laxní přístup k životu, bylo na druhou stranu příjemné, že kohokoliv jsem potkala, tak měl chvíli na zastavení a popovídání si, tamnímu životu chybí hektičnost, ve které jsme zvyklí žít my, lidé z rozvinutých zemí.

Domnívám se, že bychom měli být více pokorní za to, co máme, přestat myslet na to co mají ostatní lidé, jelikož taková spravedlnost, jaké se zde dostává nám, je málokde na světě.

Samozřejmě máme vlastní palčivé problémy, jak jsem zmínila například v souvislosti s romskou menšinou, ale je vidět že je zde snaha jak vlády, tak neziskových nestátních organizací, tuto situaci řešit. Jsou k tomu zapotřebí odvážné a velké kroky, které zatím nebyly provedeny, avšak můžeme při současném vývoji doufat, že se tato situace zlepší.

## Zdroje:

Odborná literatura:

DE BEER F., SWANEPOEL, H. Introduction to development studies. Cape town: Oxford University Press South Africa, 2004. 142 s. ISBN 0-19-571859-3.

KREBS, V. a kolektiv, Sociální politika. 4. vyd. Praha: Aspi, 2007. 503 s., 80-7357-276-1.

NOVOTNÁ, V. a kolektiv, *Sborník přednášek ze XIV. Konference Společnosti sociálních pracovníků České republiky*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004. 104 s., ISBN 80-86552-92-6.

POTŮČEK, M. a kolektiv, *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 2005. 399 s., ISBN 80-86429-50-4.

TOMEŠ, I., Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001. 264 s. 80-86484-00-9.

VEČEŘA, M., *Sociální stát – východiska a přístupy*. 1. vyd. Praha: SLON, 2001. 112 s., ISBN 80-85850-16-8.

Internetové zdroje:

Ministerstvo práce a sociálních věcí

<http://www.mpsv.cz/cs/3869> (7. 4. 2010)

<http://www.mpsv.cz/cs/3459> (7. 4. 2010)

Člověk v tísni

[http://www.jedensvetnaskolach.cz/download/pdf/jsnspdfs\\_215.pdf](http://www.jedensvetnaskolach.cz/download/pdf/jsnspdfs_215.pdf)

Sociální revue

<http://socialnirevue.cz/item/vydaje-na-prispevek-na-peci-dosahly-v-roce-2009-temer-18-7-miliardy>

[http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e16a3dcc9790e10418c053afaaf6f76485b29a39\\_545\\_16ring\\_en16.pdf](http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e16a3dcc9790e10418c053afaaf6f76485b29a39_545_16ring_en16.pdf)



Veřejná správa – týdeník vlády ČR

[http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2002/0030/pril\\_1.html](http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2002/0030/pril_1.html)

Metodický portál RVP

<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/848/BOHATI-CHUDI-CHUDI-BOHATI.html/>

Vysoká škola ekonomická

<http://nb.vse.cz/~LAPACEKM/Prace/1245/chudobarust.pdf>

Vláda

[http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab/tz/Priloha-c-1---romska\\_koncepce.pdf](http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab/tz/Priloha-c-1---romska_koncepce.pdf)

[http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab/tz/Priloha-c-1---romska\\_koncepce.pdf](http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab/tz/Priloha-c-1---romska_koncepce.pdf)

Agentura pro sociální začleňování

<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture>

Česká tisková kancelář

<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/osn-diskriminace-romu-v-cesku-a-na-slovensku-se-zhorsuje/444058>

Food not bombs

<http://food.not.bombs.sweb.cz/>

Charita Olomouc

<http://www.olomouc.charita.cz/socialni-sluzby-SMP>

CIA world factbook

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

